

Paidere: Esam atvērtāki par citiem

SANDRA
DIEZIŅA

Latvijā svaru kauss nosvērīs par labu uzņēmējdarbības vides drošībai, caurspīdīgam un sabiedrības drošībai, intervijā "Latvijas Biznesam" apgalvo Uzņēmumu reģistra (UR) galvenā valsts notāre GUNA PAIDERE.

Cik daudz uzņēmumu vēl nav atklājuši patiesā labuma guvējus (PLG)?

G. Paidere: PLG atklāšanas process ilgst kopš 2017. gada beigām. Šogad nosūtījām vairāk nekā piecus tūkstošus brīdinājumu. Pašlaik sasniegta situācija, ka 99% ir atklājuši informāciju par PLG, atlikušos skar tiesvedības – šādu gadījumu ir ap 10 vai arī viņi novērs trūkumus. Redzam, ka daļa šīs prasības palaiduši garām vai nav uzskatījuši par būtiskām un vērsas pie mums pat gadījumos, kad jau ir izslēgti no UR.

Līdz šī gada beigām PLG jāatklāj arī Latvijā reģistrētajām ārvalstu filiālēm. To šobrīd nav izdarījuši 89,6% ārvalstu komersantu filiāļu jeb 604 uzņēmumi. Kāpēc ir tik maza aktivitāte?

Grūti pateikt. Pavisam reģistrētas nedaudz vairāk kā 1000 pārstāvniecības un 667 ārvalstu komersantu filiāles. Iespējams, ka daudzas filiāles vairs nedarbojas. To likvidēšanā ir cita kārtība. SIA un AS bija noteikts termiņš, līdz kuram bija jāatklāj PLG, un pēc tam sūtījām brīdinājumus, ja tas nebija izdarīts, bet attiecībā uz filiālēm un pārstāvniecībām likumā noteikts termiņš – šī gada beigās – un tad UR izslēdz. Pēc savas iniciatīvas caur VID EDS nosūtījām brīdinājumus. Taču sapratām, ka pusei no uzņēmumiem nav nekādas aktivitātes. Patieso ainu redzēsīm nākamgad, kad tos izslēgsim no UR.

Skaidrs, ka šie 604 uzņēmumi to neizdarīs līdz gada beigām, ja jau nav to paveikuši kopš 2017. gada, kad stājās spēkā izmaiņas likumdošanā. Kādi, jūsuprāt, jābūt Latvijas pozīcijai – jārikojas tā, kā teikts likumā, un jāizslēdz šie uzņēmumi no UR, rēķinoties ar to, ka šādi valsts var zaudēt līdz 95 miljoniem eiro nodokļu ieņēmumus un 4000 darba vietas, vai jādod pagarinājumi?

Minētajiem uzņēmumiem bija pienākums atklāt PLG no šī gada vidus, jo likums vēlāk tika grozīts un papildināts. Izskatās, ka lielākā daļa uzņēmumu to neizdarīs un būs jāizslēdz no UR. Pašlaik nav nekādas informācijas par iespējamu šī termiņa pagarināšanu, par tādas parādīšanos jājautā politikas veidotājiem.

KARĪNAS MIEZĀJAS FOTO

Uzņēmumu reģistra galvenā valsts notāre Guna Paidere: "Reģistra datu atvērtības ziņā Latvija ir Eiropas līderos! Pirmkārt, visi dati pieejami bez maksas. Otrkārt, reģistrā ir visa informācija, bet daudzās valstīs nav datu pat par uzņēmumu īpašniekiem, nemaz nerunājot par patiesā labuma guvējiem."

VĒSTĪJUMI

Ārvalstu uzņēmumu filiāles, kas nav atklājušas PLG, tiks izslēgtas no reģistra.

UR klātienē vairs nedarbosies.

Likuma prasības un nosacījumi ir vienādi visiem, un nekāds īpašais jaunums, ka PLG būs jāatklāj, nevienam nevarētu būt. Gan "Moneyval" ziņojums, gan diskusijas par pelēko sarakstu ir sabiedrības uzmanības centrā jau vairākus gadus. Ja saņemam lūgumu pagarināt termiņu, jo uzņēmumam nepieciešams laiks iegūt informāciju no ārzemēm, tad to respektējam. Tāpat pastāv iespēja apstrīdēt UR lēmumus. Nav jau tā, ka uzreiz 2. janvārī visus izslēgsim.

Ko dara kaimiņvalstīs šajā jautājumā?

Igaunijā arī ir jāatklāj PLG, bet Lietuvā šī sistēma ir izveidēta stadijā. Mēs darbojamies ES darba grupās, kas strādā pie direktīvu izveides naudas atmazgāšanas novēršanai. Šajā jomā esam izvirzījušies vadībā, jo "Moneyval" ziņojuma dēļ tās dabūjam ieviest daudz straujākā tempā. Taču tas pakāpeniski izlīdzināsies, jo arī citās valstīs būs jāievieš šīs prasības.

UR brīvpieejā atvēris 14 reģistrus. Vai un kas ir mainījies tajā, cik daudz cilvēku izmanto UR datus?

No šī gada sākuma visi dati pieejami bez maksas, esam atvērti un caurspīdīgi. Cilvēki visvairāk izmanto iespēju aplūkot informāciju par juridiskām personām – šogad jau bijuši 1,4

miljoni skatījumu. Interesenti var pārbaudīt, kas ir sadarbības partnera īpašnieki, valde un tās pārstāvības tiesības, PLG.

Vai ir izgaismojušās kādas problēmas?

Sākotnēji daudziem bija šoks, ka dati ir brīvi pieejami. Saņemām daudz sūdzību par fizisko personu datu aizsardzību, vai to pieejamība atbilst datu aizsardzības regulai. Mums nāca palīgā Datu valsts inspekcija, skaidrojot caurspīdības nepieciešamību uzņēmējdarbības vidē. Tagad šādu sūdzību vairs nav.

Mēs saskaramies ar dilemmu, no vienas puses – valstij jāasargā dati, personas dati ir daļa no cilvēktiesībām, no otras puses – piekļuve šiem datiem un iespēja tos izmantot ir viens no nākotnes digitālās ekonomikas faktoriem un Eiropa šajā jomā būtiski atpaliek no ASV. Vai, jūsuprāt, dati ir jāasargā vai jāatver?

Vissvarīgākais – atrast līdzsvaru, cik tālu atvērt un kur tie jāaizsargā. Mūsdienās tehnoloģijas piedzīvo strauju attīstību un datu aizsardzība netiek līdzī, cilvēki paši labprātīgi atdod datus. Valsts iestādei ir jāpūljas par datu aizsardzību. UR priekšrocība – esam publisks reģistrs, un tas domāts, lai to atvērtu. Citādi ir citiem reģistriem, kuru jomas ir specifiskas.

Vai līdzsvars ir atrasts?

UR to ir atradis. ES valstīs situācijas ir dažādas un datu atvēršanu nosaka katras valsts kultūra. Skandināvi ir ļoti atvērti, viņiem pieejams daudz vairāk datu nekā mums. Savukārt Vācijā un Francijā nevēlas, lai dati būtu pieejami publiski.

Vai ir tā, ka Eiropā personas datu aizsardzības prasības un noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas prasības savstarpēji rada juridiskas kolīzijas?

Tā ir. Tas ir stāsts par to, kādi dati ir pieejami, ko valstis apkopo, kam tie ir pieejami. Piemēram, AML 5. direktīvā, ko pārņemam ar Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas likumu, paredzēts veidot platformu, kur Eiropas reģistri, kas apkopo PLG, apmainīsies ar informāciju. Tostarp šai informācijai tiktu klāt ne tikai reģistri, bet likuma subjekti – bankas, apdrošinātāji, zvērināti notāri. Darba grupā ir ļoti karstas diskusijas, vai atļaut meklēt informāciju pēc personas koda. Daļa valstu uzskata, ka tas ir fizisko personu datu aizsardzības pārkāpums, citas nesaprot, kur vispār ir problēma. Kāda nu kurā valstī ir izpratne par datu aizsardzību! Mēs šo iniciatīvu atbalstām, jo paši to piedāvājam. Kopumā Latvijā svaru kauss nosvērīs par labu uzņēmēj-

darbības vides drošībai, caurspīdīgam un sabiedrības drošībai.

Kāda ir Latvijas vieta Eiropas valstu vidū datu atvērtības ziņā?

Esam līderos! Pirmkārt, visi dati pieejami bez maksas. Otrkārt, reģistrā ir visa informācija, jo citās valstīs nav datu pat par uzņēmumu īpašniekiem, nemaz nerunājot par PLG. Mums ir tiesības prasīt papildinformāciju, lai pārbaudītu, vai uzņēmumu iesniegtā informācija ir uzticama. Ar to tagad cīnās Lielbritānijas reģistrs. Viņi vieni no pirmajiem Eiropā ieviesa PLG, taču reģistrēja visus iesniegtos datus, vienlaikus iegūstot neuzticamu datu reputāciju, tāpēc viņiem nākamās piecgades stratēģija ir datu uzticamības atjaunošana.

Kur slēpjas lielākie riski?

Riski saistīti ar ārvalstu uzņēmumu īpašnieku garajām ķēdēm. Ja veidojas Latvijas uzņēmumu ķēde, mēs to redzam. Ja tie ir ārvalstu uzņēmumi, ne vienmēr redzam uzņēmumu saistību, ne visur ir pieejama informācija. Tad uzņēmējiem jānes pamatojoši dokumenti un jāskaidro, ka norādītās personas ir reālas. Mēs lūdzam papildu dokumentālus pierādījumus. Dažreiz shēmas ir ļoti sarežģītas un sazarotas, kas prasa pat advokātu iesaisti, lai palīdzētu klientiem sakārtot datus. Tas gan ir mazākais gadījumu skaits. Lielākoties ir viena īpašnieka SIA, un šajos gadījumos valda caurspīdīgums.

Vēl jāpiebilst, ka mēs datus salīdzinām ar privāto sektoru. Likuma subjekti, piemēram, bankas, pirms pakalpojuma sniegšanas veic klienta izpēti. Ja viņu veiktajās pārbaudēs informācija nesakrīt, viņi ziņo mums, un tālāk mēs dodam ziņu policijai, kas izvērtē, vai tā ir nepatiesu ziņu sniegšana, par ko var iestāties kriminālatbildība. Šāda kārtība darbojas tikai pusgadu, un vēl pārāgrī spriest par tās efektivitāti. Līdz šim esam saņēmuši aptuveni 200 ziņojumus, ka dati nesakrīt. PLG slēpšana var norādīt uz citiem, daudz nopietnākiem noziegumiem – krāpšanu, nodokļu nemaksāšanu.

UR šobrīd strādā attālināti. Vai pēc pandēmijas beigām tiks atvērtas klientu apkalpošanas filiāles?

Tās klātienē vairs nedarbosies. Visus pakalpojumus nodrošinām attālināti un darīsim to arī turpmāk. Reorganizējamies un no 1. janvāra sāksim strādāt kā vienots UR, mūsu struktūrā vairs nebūs reģionālās nodaļas. Mērķis ir tuvāko gadu laikā pāriet pilnībā uz elektronisko apkalpošanu. Tagad gan vēl izmantojam papīra dokumentus.